

Het Burgemeestersdebat

19-04-2006

Stad

*Je gaf me een stadsplan
een vochtige kaart
De zon in mijn nek volg ik je
rij in taxi's achter trams aan
spring voor op een fiets
val in een goot
knikker met kinderen
kijk op
net als ik win
en zie je gezicht achter een raam*

*even maar
Dan gaan deuren op grendels
ladders breken
kinderen lachen
taxi's staken
regen slaat in m'n gezicht
en onachtervolgbaar
breidt de stad zich uit*

Remco Campert

Het is half acht en nauwelijks merkbaar vleit een zachte lenteavond zich over Brussel. Op het ritme van de wind spoelen de klanken van een ouderwetse carrousel op het nabijgelegen Muntplein af en aan. De dwarrelende muziek vormt een onverhoopt mooi decor voor de stille geluiden van schuifelende voeten en het geroezemoes van stemmen in de centrale inkomhal van het Vlaams-Nederlands Huis. V  el stemmen en v  el voeten, want talrijk waren diegenen die het Debat van de Maand bij deBuren wilden bijwonen. Een heus burgemeestersdebat werd het, waarbij Job Cohen (Amsterdam), Gerd Leers (Maastricht) en Patrick Janssens (Antwerpen) van gedachten wisselden over het thema 'De stad Europa'. Hoe manifesteert Europa zich in hun stad? Hoe complex zijn steden die biotopen geworden zijn waar mensen van verschillende oorsprongen en achtergronden samenleven? Wat zijn de grootste uitdagingen waar de burgemeesters van grote steden als Amsterdam, Antwerpen en Maastricht zich voor gesteld zien?

Maar liefst tweehonderd geïnteresseerden moesten worden ontgoocheld en konden geen plaatsje bemachtigen voor het debat. *Full house*, met andere woorden – het weze duidelijk dat

de interesse voor burgemeesters en wat zij te vertellen hebben erg groot is. Burgemeesters zijn sexy geworden, of zoals Dorian van der Brempt het in zijn inleiding verwoordde met een citaat van de Londense burgervader Ken Livingstone: misschien zijn zij wel de belangrijkste politici van de eenentwintigste eeuw. ‘Steden worden steeds meer de herkenbare plaatsen waar de mensen willen zijn’, aldus Van der Brempt. ‘Steeds meer mensen voelen zich met de stad verbonden of willen zij een deel zijn van de stad.’

Maar wie is die burgemeester in de eenentwintigste eeuw nu eigenlijk? Is hij of zij een diplomaat die individuen en minderheden in steden op een volwaardige manier laat samenleven? Is de burgemeester een *city marketeer* die zijn stad aan de wereld verkoopt om tewerkstelling en toerisme in stand te houden? Is de burgervader of – moeder een *zero tolerance robocop* die zijn stad in eerste instantie schoon en veilig wil houden? Of een deskundig econoom, socioloog, pedagoog en jurist die zijn of haar stad constant onderzoekt of ondervraagt?

Met Cohen, Janssens en Leers haalde deBuren drie *ervaringsdeskundigen* in huis, die voor een overwegend Nederlands publiek hun licht lieten schijnen op het burgemeesterschap van respectievelijk Amsterdam, Antwerpen en Maastricht.

Piet Piryns, gespreksleider van dienst, nam meteen het zekere voor het onzekere en opende het debat met de vraag of het geluid niet te veel *plopte*? En of de heren even hun bereidwillige technische medewerking wilden leveren door iets in de microfoon te zeggen?

Jazeker, geen probleem.

- **Patrick Janssens** (zachtjes): *Dit is een test.*

- **Job Cohen** (iets harder): *Euh, nou, dit is ook een test.*

- **Gerd Leers** (luid en duidelijk): *Ik kan niet achterblijven, dit is ook een test!*

Drie burgervaders en drie gelijkgestemde antwoorden die toch niet zonder nuanceverschillen zijn: de toon van het debat is gezet.

De merkgedachte

Piet Piryns steekt van wal met de vaststelling dat alle grote steden vandaag een *city marketing plan* hebben. Is een stad een merk? Het is een vraag die de Antwerpse burgemeester en ex-reclamejongen Patrick Janssens niet toevallig als eerste mag beantwoorden – op de revers van zijn jas prijkt de stralende rode letter A, het logo dat deel uitmaakt van de nieuwe huisstijl van de stad Antwerpen.

Ja, zegt Janssens, een stad is een merk, maar dan moet je natuurlijk wel duidelijk maken wat je onder een merk verstaat. Is een merk een naam die iets betekent, zowel in de materiële als de emotionele betekenis van het woord? Volgens die definitie geldt voor een stad zeker dat het een merk is. Een stad is een fysieke plek die je kan herkennen en die je een naam hebt gegeven, maar die naam roept meer op dan zomaar die fysieke plek. ‘Er hangen een aantal waarden en een imago aan vast, en die aspecten kan je proberen vormgeven en bijsturen, zowel fysiek als emotioneel. Dus ja, een stad is zeker een merk.’

Tijd om bij Cohen, Leers en Janssens zelf even te peilen naar de *merkgedachte*. Wat weten zij over elkaars steden? Welke beelden roepen die bij hen op?

Job Cohen ziet Antwerpen als een havenstad met een sterk joods karakter, en als een multiculturele stad waarin de jongste jaren de polarisatie sterk is toegenomen. Een beeld dat volgens Janssens klopt, maar tegelijk heel partieel is. Dat Cohen het meteen over polarisatie heeft als hij aan Antwerpen denkt, vindt Janssens niet zo vreemd, en hij wijst daarbij een beschuldigende vinger naar de Nederlandse pers. ‘Ik weet ook wel wanneer ik Nederlandse journalisten in Antwerpen zie: als er relletjes zijn op de Turnhoutsebaan, wanneer de Marokkaanse islamleraar is neergestoken of bij een slechte verkiezingsuitslag. Dan wordt Antwerpen breed uitgesmeerd in de Nederlandse pers.’

Op naar Nederland dan. Wat is het beeld dat Gerd Leers van Amsterdam heeft? Hij kleeft drie kernwoorden op de Nederlandse hoofdstad: eigengereid, tolerant, en cultureel. Een mooi beeld, antwoordt Cohen, waarbij hij wel even dieper wil ingaan op het aspect tolerantie. ‘Daar kan je een discussie over voeren. Voor een deel klopt dat beeld van de tolerantie natuurlijk, maar de laatste jaren zijn er onderstromen die dat tegenspreken, en een beeld van onderlinge onverschilligheid in de plaats stellen.’

Welk gedachten heeft Patrick Janssens ten slotte bij de Limburgse provinciehoofdstad Maastricht? ‘Ik zie Maastricht niet als een Hollandse stad, maar als een van de noordelijke Latijnse steden.’ Is de burgemeester van Maastricht het daarmee eens? Leers straalt bijna van tevredenheid: ‘Nou, wat me zeer aanspreekt in die analyse is het feit dat Patrick mijn stad geen Nederlandse stad noemt. Want dat willen we ook helemaal niet zijn.’

Het vurige enthousiasme van Gerd Leers om *niet* Nederlands te willen zijn leidt tot hilariteit in de zaal, die nog toeneemt wanneer Leers vol overtuiging zegt dat de meerderheid van de Maastrichtenaren voor een *Anschluss* bij Vlaanderen zou kiezen. ‘Dat Maastricht bij Nederland hoort, ja, dat wordt nog steeds als een historische vergissing beschouwd.’ Waarna Patrick Janssens meteen uitroept: ‘Wij willen eerst de Vogelmarkt terug!’

De republiek Amsterdam

Plagerige concurrentiedrang tussen Janssens en Leers, en dat brengt Piryns bij de vraag of steden vandaag elkaars concurrenten zijn, bijvoorbeeld op het vlak van toerisme. Het zelfzekere antwoord van Patrick Janssens luidt dat Antwerpen de grootse stad van Vlaanderen is, en als marktleider andere steden niet als concurrenten maar als bondgenoten ziet. ‘Trouwens, het zijn niet andere steden die onze concurrenten zijn, maar het platteland. De laatste decennia werd de stad als samenlevingsvorm voor mensen steeds minder aantrekkelijk, en de grootste uitdaging van *city marketing* is om dat tij te keren.

Cohen is het niet eens met Janssens: hij vindt dat steden wel degelijk elkaars concurrenten zijn, maar dan op internationaal vlak. ‘Ik denk aan steden als Barcelona en Berlijn, maar ook aan Parijs en Londen, als ik een beetje brutaal mag zijn. Dat is toch een divisie waarin je wil meespelen en waarvan je je ook wil onderscheiden. En dat kan alleen als je investeert in de kwaliteit die je hebt, en die ook verder uitbreidt. Toerisme is daar een onderdeel van, maar het is niet het belangrijkste. Ik denk vooral aan bedrijven en in het geval van Amsterdam aan de luchthaven van Schiphol, die voor heel Nederland belangrijk is.’

Waar Janssens en Cohen elkaar wel in kunnen vinden, is hun heimwee naar de tijd van de stadstaat. Janssens noemt het bijna binnensmonds ‘heimwee naar de toekomst’, en Cohen zegt met een knipoog maar niettemin vastberaden: ‘Ik geloof dat de republiek Amsterdam nooit heeft opgehouden te bestaan.’

Big government?

Tussen de steden Antwerpen, Maastricht en Amsterdam zijn heel wat verschillen, maar een constante is het wantrouwen van de burgers tegenover de stedelijke overheid. Gerd Leers relateert dat wantrouwen meteen: de gemeentepolitiek staat relatief nog het dichtst bij de burgers. ‘Burgemeesters weten behoorlijk goed de verbinding te leggen tussen de burgers en het bestuur, sterker dan de nationale parlementen dat kunnen. Wat Nederland betreft laat Den Haag de steden in de steek, vooral de kleinere provinciale steden.’

Nee, reageert Cohen, het is *dit kabinet* dat steden in de steek laat, óók de grote steden, trouwens. ‘Daar leven bovenmaatse problemen, bijvoorbeeld op het vlak van onderwijs, waar het huidige kabinet niet op de gepaste wijze op reageert.’

Het antwoord op diversiteit

Politici moeten leren om meer anticiperen dan te reageren, zegt Leers, en dat brengt het debat bij de opkomst van extreem-rechts in de steden. Het verschil tussen de twee grote steden Antwerpen en Amsterdam is daarbij opmerkelijk. Antwerpen heeft met het Vlaams Belang een extreem-rechtse partij die ongeveer vijfendertig procent van de stemmen haalt; Amsterdam heeft dat niet. Hoe verklaar je dat verschil?

Job Cohen ziet een belangrijke reden in het feit dat tien tot twintig jaar geleden veel oorspronkelijke Amsterdammers de stad zijn uitgetrokken naar omliggende steden als Zaanstad, Pulmerend en Almere. In de gemeenteraadsverkiezingen van vier jaar geleden scoorden de Leefbaar-partijen daar erg sterk, terwijl ze het er in Amsterdam minder goed vanaf brachten. ‘Maar nu die partijen deel uitmaakten van het gemeentebestuur, hebben ze veel van hun glans verloren. Dat hebben we ook kunnen zien bij de recente gemeenteraadsverkiezingen in Nederland.’

Voor de opkomst van extreem-rechts in Antwerpen ziet Patrick Janssens twee grote verklaringen. Ten eerste is de diversiteit in de samenleving op korte tijd enorm toegenomen, en daar zijn sommige mensen niet klaar voor. ‘Vooral mensen die zelf onzeker zijn over hun toekomst en in een zwakkere stadswijk wonen, zijn de eersten die hun ontevredenheid uiten in het stemhokje.’ En ten tweede, zegt Janssens, moeten we eerlijk zijn en in eigen boezem kijken: extreem-rechts heeft een bijzonder sterke kandidaat in Antwerpen, waar niet altijd een even sterk antwoord op is gekomen.

Segregatie is een realiteit in de grote steden, maar wat kunnen we eraan doen? ‘In een kleinere stad als Maastricht speelt de segregatie niet zo,’ merkt Gerd Leers op, ‘maar als ik zie hoe de grotere steden ermee omgaan, dan vind ik dat segregatie op een domme manier in de hand gewerkt wordt door van iedere Marokkaan te eisen dat hij op klompen gaat lopen. We bieden aan allochtonen te weinig ruimte voor zelfontplooiing. We moeten het potentieel van buitenlanders meer benutten als een drijvende dan als een belemmerende kracht.’ Leers sluit zich daarmee aan bij Job Cohen, die in zijn Multatuli-lezing van 21 oktober 2005 zei dat het

uiteindelijk het gedrag van de meerderheid is dat bepaalt hoe de integratie van de minderheden in de samenleving kan gaan, en niet andersom.

Het antwoord op diversiteit (bis)

De toegenomen diversiteit in de grootsteden stelt de stedelijke overheid ook voor toenemende problemen. Een mogelijk antwoord dat daarbij op beleidsvlak naar voren wordt geschoven, is de strategie van *zero tolerance*, waarbij elke overtreding meteen hard wordt aangepakt. Wat is het oordeel van de burgemeesters over het *zero tolerance*-beleid?

Gerd Leers vindt dat je er voorzichtig moet mee omspringen. ‘Je kan het niet overal inzetten, het kan alleen helpen op die momenten die er echt toe doen. *Zero tolerance* mag, maar alleen als het een combinatie is van grenzen stellen én ruimte laten.’

Precies, vindt Patrick Janssens, *zero tolerance* moet betekenen dat je consequent optreedt met de gepaste maat. Het mag niet zo zijn dat je bij elk vergrijp meteen in actie schiet. ‘Je moet een norm stellen en dan optreden, net zoals dat bij opvoeding het geval moet zijn.’

Job Cohen pakt uit met de verrassende uitspraak dat hij *zero tolerance* ziet als onderdeel van zijn ambitie om als burgemeester van Amsterdam ‘de boel bij elkaar te houden’. Het ene sluit het andere niet uit, wel integendeel: de boel bij elkaar houden impliceert ook af en toe *zero tolerance*. ‘Je moet gewoon grenzen stellen, anders valt de boel uit elkaar.’

Gerd Leers voegt daar nog aan toe dat het begrip *zero tolerance* niet uit het niets is opgedoken. Hij vindt dat de overheid bijvoorbeeld in concentratiewijken de zaken te lang op hun beloop heeft gelaten. ‘Dat leidt tot ongenoegen bij de burger, en dat heeft zich vertaald in de roep naar *zero tolerance*.’

Verschimmeling

Op de vraag hoe een burgemeester omgaat met de fysieke grenzen van zijn stad, formuleert Gerd Leers het interessantste antwoord. Het grootste probleem waar Maastricht mee kampt, is ruimtelijke economische ontwikkeling. ‘De plattelandskernen in de omgeving propageren aantrekkelijk wonen, maar komen wel alle voorzieningen halen in de grote stad en wensen daar helemaal niet voor te betalen. Men eist winkelcentra, kantoren en woningen, net zoals men die in de grote stad had, maar wil de grote stad voor de kosten laten opdraaien.’ Het gevolg is dat het platteland langzaam maar zeker *verschimmelt*, aldus Leers, en dat is de grootse bedreiging voor heel Zuid-Limburg.

De burgemeester meester?

Aan het eind van het gesprek komt Piryns terug op het citaat van Ken Livingstone waarmee Dorian van der Brempt het debat opende. Zijn burgemeesters de belangrijkste politici van de eenentwintigste eeuw?

- **Leers** (lachend): *Ja, dat klopt, want iemand die met zo'n belangrijke taak het veld wordt in gestuurd en er iets van bakt moet toch een belangrijk politicus zijn.*
- **Janssens** (relativerend): *Als een burgemeester het zelf heeft gezegd, dan moet je het niet serieus nemen, denk ik, of niet?*
- **Cohen** (ernstig): *Nou, deze eeuw duurt nog heel erg lang, dus het zijn grote woorden, maar ik vind wel dat veel van de problemen waar me nu mee te maken hebben in de grote steden spelen. Dat is gewoon de realiteit. En in die zin spelen burgemeesters een belangrijke rol.*